

Η συμβολή της τηλεκπαίδευσης στα Προγράμματα Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης

Γεώργιος Δ. Καρατάσιος

*Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Κεντρικής Μακεδονίας*

Νίκος Π. Μιχαηλίδης

*Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Κεντρικής Μακεδονίας*

Περίληψη

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση αποτελεί πλέον τη θεμελιώδη αρχή, η οποία διέπει και κατευθύνει όλες τις ενέργειες και ολόκληρο το φάσμα της εκπαιδευτικής πολιτικής, και περιλαμβάνει κάθε δραστηριότητα, η οποία πραγματοποιείται σε όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου και η οποία αποσκοπεί στην προαγωγή των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των εν γένει ικανοτήτων του, μέσα από μια οπτική γωνία ατομική, πολιτική ή κοινωνική.

Η εργασία αυτή επισημαίνει αρχικά τη σημαντική συμβολή της Τεχνολογίας της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση και επιχειρεί να ορίσει το εννοιολογικό πλαίσιο που διαμορφώνεται από τις νέες μορφές εκπαίδευσης και συγκεκριμένα από την τηλεκπαίδευση. Αναφέρονται οι διάφορες μορφές τηλεκπαίδευσης και συνοψίζονται τα κυριότερα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά της, όπως αυτή εφαρμόζεται στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Στη συνέχεια αναλύεται ο ρόλος της τηλεκπαίδευσης και γίνεται προσπάθεια αναγνώρισης των νέων χαρακτηριστικών και της καινούριας δυναμικής που προσλαμβάνει η συνεχιζόμενη εκπαίδευση με την εισαγωγή και συμβολή της τηλεκπαίδευσης. Αποδεικνύεται ότι καθίσταται

Ο κ. Γ. Καρατάσιος είναι μαθηματικός, δρ Πολυτεχνικής Σχολής ΑΠΘ, Περιφερειακός Δ/ντής Α'θμιας και Β'θμιας Εκπ/σης Κεντρικής Μακεδονίας. Ο κ. Ν. Μιχαηλίδης είναι ηλεκτρονικός μηχανικός και μηχανικός Η/Υ, καθηγητής Πληροφορικής ΠΕ-19, μεταπτυχιακός φοιτητής ΑΠΘ με κατεύθυνση ΤΠΕ στην Εκπαίδευση.

επιτακτική η αναθεώρηση του τρόπου, που είναι δυνατό να προσφέρεται η συνεχιζόμενη εκπαίδευση στο μέλλον και γι' αυτό το σκοπό αξίζει να εφαρμοστεί η τηλεεκπαίδευση. Τέλος υποστηρίζεται η άποψη ότι η υβριδική οργάνωση της εκπαίδευσης (συνδυασμός παραδοσιακής μορφής εκπαίδευσης και δραστηριοτήτων τηλεεκπαίδευσης) μπορεί να αποτελέσει κατάλληλη εκπαιδευτική προσέγγιση σε σχέση με τις ανάγκες που γεννά και τις δεξιότητες που απαιτεί η συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Προς το σκοπό αυτό παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά της υβριδικής οργάνωσης της εκπαίδευσης συνδέοντάς τα με τις ανάγκες της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης.

Λέξεις-κλειδιά: ΤΠΕ, συνεχιζόμενη εκπαίδευση, διά βίου εκπαίδευση, νέες μορφές μάθησης, τηλεεκπαίδευση, υβριδικό μοντέλο εκπαίδευσης.

Abstract

Continuous education is the foundation that drives all actions of the educational politics and it includes every activity that takes place during the life of a person and that is aimed at promoting knowledge and skills through a personal, political or social point of view. This paper initially pinpoints the important contribution of ICT in continuous education and tries to define the semantic frame that is formed by the new methods of education and in particular e-learning. The different forms of e-learning are mentioned and the principal advantages and disadvantages in the educational application are summarized.

The role of e-learning is analyzed and there is an attempt to acknowledge the new characteristics and the dynamics that the continuous education accommodates through the introduction and the contribution of e-learning. It is proven that it is imperative to revise the way that continuous education will be offered in the future and for this purpose e-learning should be applied.

Finally, it is advocated that the blended organizing of education (combination of traditional forms of education and e-learning activities) may constitute the appropriate educational approach in relation with the needs and the skills that e-learning demands. The basic characteristics of the blended education are presented by associating them with the needs of continuous education.

Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση

Στη μετάβαση προς την «Κοινωνία της Γνώσης», ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην εκπαίδευση και ιδιαίτερα στις διαδικασίες συνεχιζόμενης εκπαίδευσης ως ένα μέσο που θα εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των αναγκαίων δεξιοτήτων και ικανοτήτων, που χρειάζονται οι πολίτες για να ανταποκριθούν στις σύγχρονες ανάγκες. Οι ραγδαίες εξελίξεις στον οικονομικό, κοινωνικό και τεχνολογικό τομέα έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε όλο το φάσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας και κυρίως στην εκπαίδευση. Η αρχική εκπαίδευση¹ που παρέχεται στις νεαρές ηλικίες δεν κρίνεται πλέον επαρκής, αφού η ταχύρρυθμη παλαιώση και ανανέωση των γνώσεων στη μεταβαλλόμενη κοινωνία που βιώνουμε επιβάλλει την περιοδική επανάληψη της εκπαίδευσης σε συνεχή βάση καθ' όλη τη διάρκεια ζωής του ατόμου (Κελπανίδης & Βρυνιώτη, 2004). Η τάση αποκέντρωσης και η λειτουργία βιομηχανικών μονάδων στην περιφέρεια φέρουν στην επιφάνεια την ανάγκη εκπαίδευσης των ενηλίκων (εργαζομένων και μη) που λόγω γεωγραφικής θέσης είναι απομονωμένοι από τα κέντρα μάθησης. Η ανάπτυξη των επιστημών και η εξέλιξη του ευρύτερου τεχνολογικού τομέα με γρήγορους ρυθμούς έχουν ως αποτέλεσμα την απαξίωση γνώσεων που αποκτήθηκαν στο παρελθόν και επιβάλλουν την ανάγκη για συνεχή εκπαίδευση του επιστημονικού δυναμικού. Επομένως, όπως διαπιστώνει και η Αράπη (2005), η αποτελεσματική διά βίου εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού αποτελεί σήμερα τον αναγκαίο εκείνο όρο, για να εξασφαλισθούν θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, όπως το δικαίωμά τους στην εργασία, καθώς και η αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού, αφού οι δεξιότητες χρήσης των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών γίνονται απαραίτητες για όλους.

Είναι γενικώς παραδεκτό ότι καινούριες πραγματικότητες αναδύονται με ταχύτατο ρυθμό και μεγάλες πρόοδοι σημειώνονται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Στη σημερινή Κοινωνία της Πληροφορίας (ΚτΠ) οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) έχουν εισχωρήσει σε μεγάλο βαθμό στην καθημερινή μας ζωή. Τα δίκτυα υπολογιστών έχουν εκμηδενίσει τις αποστάσεις και προσφέρουν καινούριους τρόπους επικοινωνίας. Η χωρητικότητα των γραμμών διασύνδεσης έχει αυξηθεί πολύ τα τελευταία χρόνια δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη καινούριων τεχνολογιών. Γενικότερα, σύμφωνα με τον Καρούλη

1. Το στάδιο της αρχικής εκπαίδευσης περιλαμβάνει προφανώς το σχολείο, συμπεριλαμβανομένου και του νηπιαγωγείου, αλλά θα μπορούσε να συνεχιστεί με πλήρη ή μερική παρακολούθηση έως τα μέσα της τρίτης δεκαετίας της ζωής. (Advisory Council for Adult and Continuing Education – ACACE, 1979).

(2002), με τον όρο ΤΠΕ εννοούμε το σύνολο των τεχνολογιών διαχείρισης της πληροφορίας (ηλεκτρονικοί υπολογιστές και οι εφαρμογές τους) και των τεχνολογιών τηλεματικής (όλων των τεχνολογιών επικοινωνίας).

Σήμερα η εκπαίδευση βρίσκεται μπροστά σε μια εξαιρετικά σημαντική πρόκληση, αφού μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ποτέ άλλοτε, σε σχετικά τόσο μικρό χρονικό διάστημα, δεν είχε στη διάθεσή της τόσο δυναμικές τεχνολογίες όσο τα τελευταία 20 χρόνια. Οι ΤΠΕ αποτελούν σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού και της κουλτούρας του σύγχρονου κόσμου και δημιουργούν νέες απαιτήσεις και προκλήσεις στον εκπαιδευτικό τομέα, εφόσον προσφέρουν νέους τρόπους μάθησης, πληροφόρησης, επικοινωνίας και εργασίας (Καλογιαννάκης κ.ά., 2005). Η αλματώδης ανάπτυξη του Διαδικτύου και του Παγκόσμιου Ιστού, που έχει διασυνδέσει περισσότερες από 193 χώρες και αποτελεί μία ανεξάντλητη πηγή πληροφοριών, σε συνδυασμό με την εμφάνιση προτύπων διαλειτουργικότητας για ψηφιακούς εκπαιδευτικούς πόρους δημιουργεί πλέον νέες δυνατότητες και ανοίγει νέες ευκαιρίες για το μέλλον της χρήσης των ΤΠΕ στις διαδικασίες διά βίου εκπαίδευσης, (Αράπη κ.ά., 2005). Η χρήση των ΤΠΕ στη διδασκαλία συνεχώς αυξάνεται και παρατηρείται διεθνώς μια προσπάθεια ένταξης και αξιοποίησής τους σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα. Η σημασία τους έγκειται στο ότι προσφέρουν εκπαιδευτικά μέσα, που μπορούν να καταργήσουν χρονικούς και χωροταξικούς περιορισμούς και να μετατρέψουν τον εκπαιδευόμενο σε ενεργό συμμετέχοντα στη μαθησιακή διαδικασία (Λιώτσος Κ., 2007). Δεν περιορίζονται δηλαδή σε ένα ρόλο καθορισμένο εκ των προτέρων και δεν αποτελούν απλώς ένα νέο διδακτικό εργαλείο. Συχνά λειτουργούν και ως νέο επικοινωνιακό μέσο, αλλά προσφέρονται και για νέες μορφές εκπαίδευσης και κατάρτισης που επιτρέπουν να ξεφύγουμε από τους περιορισμούς του παραδοσιακού εκπαιδευτικού μοντέλου. Ο σημαντικότερος από τους λόγους που συνθέτουν την αδυναμία του παραδοσιακού εκπαιδευτικού μοντέλου να καλύψει τις ανάγκες της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης είναι η αδυναμία ταυτόχρονης φυσικής παρουσίας των εκπαιδευομένων και του εκπαιδευτικού στον ίδιο χώρο. Για το λόγο αυτό κρίνεται απαραίτητη η ανάπτυξη και η εφαρμογή εναλλακτικών μεθόδων. Η μέθοδος της τηλεεκπαίδευσης είναι η επικρατέστερη.

Αυτή η δυνατότητα των ΤΠΕ να δώσουν μια άλλη διάσταση στη μάθηση έχει ήδη αναγνωριστεί και αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες υποστήριξης σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο των νέων μοντέλων μάθησης και συγκεκριμένα της τηλεεκπαίδευσης, με αποτέλεσμα να πραγματοποιούνται τεράστιες επενδύσεις στην ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων, εκπαιδευτικού υλικού, όπως επίσης και στη δημιουργία εκπαιδευτικών δικτύων που φέρνουν κοντά εκπαιδευτές και εκπαιδευομένους.

Νέες μορφές εκπαίδευσης και εννοιολογικό πλαίσιο

Ξεκινώντας μια προσπάθεια ανάλυσης των νέων μορφών εκπαίδευσης και συγκεκριμένα της τηλεεκπαίδευσης, θα ήταν χρήσιμο να γίνει μια αποσαφήνιση των όρων που σχετίζονται με το θέμα, για την αποφυγή της σύγχυσης που παρατηρείται στη χρήση τους. Πραγματικά διαπιστώνεται μια σημασιολογική σύγχυση στην ορολογία (OCLC, 2003, σ. 6) τόσο στην τεχνολογική όσο και στην παιδαγωγική. Οι όροι που θα συναντήσει κανείς κατά τη διάρκεια ενασχόλησής του με τη θεματική περιοχή της τηλεεκπαίδευσης, αλλά και γενικότερα των μορφών μάθησης που βασίζονται στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και στο διαδίκτυο είναι, κυρίως, οι εξής:

Διά Βίου Εκπαίδευση, Εκπαίδευση Ενηλίκων, Ανοικτή Εκπαίδευση, Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, Τηλεεκπαίδευση, Υποστηριζόμενη Εκπαίδευση

Η *Διά Βίου Εκπαίδευση* ορίζεται από τη Σεμερτζάκη (2004) και τον Κόκκινο (2005) ως ο πλήρης κύκλος μάθησης, ο οποίος συμπεριλαμβάνει τη μάθηση από την παιδική ηλικία, την επίσημη εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα αλλά και την ανεξάρτητη εκπαίδευση των ενηλίκων σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Στη διά βίου εκπαίδευση συμπεριλαμβάνεται επίσης και η εξ αποστάσεως εκπαίδευση και εμπεριέχονται όροι όπως η επιμόρφωση και η κατάρτιση. Η διά βίου εκπαίδευση πολλές φορές εμφανίζεται και ως συνεχιζόμενη εκπαίδευση, ακριβώς γιατί δίνει τη διάσταση της παροχής κύκλων μάθησης πέραν της αρχικής ή της προαπαιτούμενης. Είναι προφανές ότι χρειάζεται να συνεχίσουμε να μαθαίνουμε, γιατί δεν είναι εφικτό να μάθουμε εφάπαξ όλα όσα θα χρειαστούμε κατά τη διάρκεια της ζωής μας. Επομένως η εκπαίδευση συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής και μάλιστα αποτελεί απαραίτητο στοιχείο της ίδιας της ζωής.

Άμεση σχέση με τη διά βίου εκπαίδευση έχει η εκπαίδευση ενηλίκων, με την έννοια ότι πολλές φορές συμπίπτουν, μια και η διά βίου εκπαίδευση συνήθως απευθύνεται σε ενηλίκους, έχουν δηλαδή το ίδιο πεδίο εφαρμογής. Ως *Εκπαίδευση Ενηλίκων* ορίζεται «η παροχή σχεδιασμένων μαθησιακών δραστηριοτήτων σε ώριμα άτομα με κριτήρια την υπευθυνότητά τους, την κοινωνική τους εμπειρία και τον ισορροπημένο τρόπο ύπαρξής τους» (Κόκκος, 1999, σ. 33).

Σύμφωνα με τον Κόκκινο (2005), η *Ανοικτή Εκπαίδευση* ή και *ανοικτή παιδεία* θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα ιδεώδες ή ως μια φιλοσοφία σύμφωνα με την οποία η μόρφωση είναι δικαίωμα όλων των ανθρώπων και θα πρέπει να την απολαμβάνουν σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους (Κόκκινος, 2005). Η ανοικτή εκπαίδευση βέβαια δεν θα πρέπει να συγχέεται με μια

«εκπαίδευση ανοικτή σε όλους». Η εκπαίδευση που παρέχεται από ένα ανοικτό πανεπιστήμιο, για παράδειγμα, δεν μπορεί να απευθύνεται σε όλους αλλά σε εκείνους που έχουν προηγουμένως ολοκληρώσει κάποια προαπαιτούμενα προγράμματα (Race, 1999, σ. 28).

Η *Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση* ορίζεται από τον Λιοναράκη (2001) ως η εκπαιδευτική διαδικασία κατά την οποία ο διδασκόμενος βρίσκεται σε φυσική απόσταση από το διδάσκοντα και το φυσικό φορέα εκπαίδευσης. Δίνοντας όμως και μια παιδαγωγική διάσταση, θα μπορούσαμε να ορίσουμε την εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως τη διαδικασία που διδάσκει και ενεργοποιεί το σπουδαστή με στόχο να μαθαίνει αυτόνομα, ακολουθώντας μια ευρετική πορεία προς τη γνώση (Κόκκινος, 2005).

Η *Τηλεκπαίδευση*, όπως διαπιστώνει ο Τσαμασφύρος (1998), αφορά στην εκπαίδευση που πραγματοποιείται και από απόσταση και με τη βοήθεια των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ). Ο όρος τηλεκπαίδευση αναφέρεται στη χρήση της τηλεματικής τεχνολογίας (τηλεπικοινωνίες και υπολογιστές) για την παροχή εκπαίδευσης. Πολλές φορές συναντάται και με τον όρο *Ηλεκτρονική Εκπαίδευση*.

Τέλος, η *Υποστηριζόμενη Εκπαίδευση*, σύμφωνα με τη Ζαρβαλά (2005), περιλαμβάνει το παραδοσιακό μοντέλο διδασκαλίας, υποστηριζόμενο από ασύγχρονες πηγές παροχής εκπαιδευτικού υλικού όπως είναι το Computer-Based Learning ή το Online Learning. Ο όρος Computer-Based Learning αναφέρεται στη μορφή της μάθησης που βασίζεται στην τεχνολογία των ηλεκτρονικών υπολογιστών, όχι απαραίτητα και του διαδικτύου, όπως για παράδειγμα ένα εκπαιδευτικό cd-rom. Στη μορφή μάθησης Online Learning το υλικό φτάνει στον εκπαιδευόμενο μέσω του διαδικτύου. Υπάρχει η δυνατότητα χρήσης εφαρμογών, όπως e-mail, chat rooms και forums, για την επικοινωνία με το διδάσκοντα και τους άλλους εκπαιδευομένους.

Εννοιολογικά, όλες οι παραπάνω μορφές μάθησης που βασίζονται στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και στο διαδίκτυο δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους, αλλά βρίσκονται σε μία ιεραρχία που η καθεμία εμπεριέχεται στην ανώτερή της. Αυτό που είναι σημαντικό να παρατηρήσει κανείς είναι πως η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί μια μορφή μάθησης που περιέχει, λίγο ως πολύ, όλες τις άλλες μορφές. Είναι ένα σύστημα, μια μέθοδος εκπαίδευσης και ως έννοια είναι ευρύτερη από την τηλεκπαίδευση.

Γενικά για την τηλεκπαίδευση

Όπως αναφέρθηκε ήδη πιο πάνω, η τηλεκπαίδευση μπορεί να ορισθεί ως η εκπαιδευτική διαδικασία που υλοποιείται από απόσταση με τη χρήση

σύγχρονων τεχνολογιών μέσω του διαδικτύου. Βασικό της γνώρισμα – πλεονέκτημα είναι ότι δεν απαιτεί την παρουσία του εκπαιδευτή και του εκπαιδευομένου στον ίδιο χώρο. Ο εκπαιδευτής επικοινωνεί με τους εκπαιδευομένους με κάποιο μέσο αμφίδρομης επικοινωνίας σύγχρονης ή ασύγχρονης. Ο εκπαιδευόμενος έχει συνήθως πλήρη έλεγχο του ρυθμού προόδου, ενώ ταυτόχρονα υπάρχει διαθέσιμη η κατά βούληση υποστήριξη από τον εκπαιδευτή ή ειδικό του θέματος. Η υποστήριξη είναι απαραίτητη, αφού στην αντίθετη περίπτωση θα μιλούσαμε μόνο για αυτο-εκπαίδευση, η οποία θα μπορούσε να γίνει με άλλα μέσα, π.χ. με ένα βιβλίο.

Όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Βασιλάκης (2006), όταν αναφερόμαστε στην τηλεεκπαίδευση εννοούμε κυρίως την εκπαίδευση που υλοποιείται με τη χρήση των ΤΠΕ, οι οποίες καθιστούν εφικτή την επικοινωνία των συμμετεχόντων και δίνουν νέες διαστάσεις στην παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού. Με άλλα λόγια, η τηλεεκπαίδευση εμπεριέχει συνεργατική εκπαίδευση και αλληλεπίδραση μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτών, καθώς και μεταξύ μαθητών, όπως δηλαδή συμβαίνει στην κλασική εκπαίδευση, π.χ. σε με παραδοσιακή αίθουσα διδασκαλίας. Εξάλλου τα ηλεκτρονικά σεμινάρια γίνονται σε μια «εικονική τάξη». Δηλαδή αυτό που συμβαίνει είναι ότι ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές βρίσκονται σε διαφορετικούς χώρους και η έννοια της «τάξης» δημιουργείται εικονικά από τα κατάλληλα υπολογιστικά συστήματα με τη βοήθεια δικτυακής υποδομής. Σύμφωνα με την Καπετανάκη (2005), η τηλεεκπαίδευση στοχεύει στην ανάπτυξη και προώθηση μεθόδων και τεχνικών ειδικά σχεδιασμένων για την αύξηση της ποιότητας, αποτελεσματικότητας και ευελιξίας της εκπαίδευσης. Μπορεί να γίνει αντιληπτή με δυο τρόπους: από τη μία η βελτίωση των ήδη υπαρχόντων και η ανάπτυξη νέων μεθόδων διδασκαλίας για τα εκπαιδευτικά ζητήματα και από την άλλη η παροχή υπηρεσιών εκπαίδευσης από απόσταση με χρήση υπολογιστικών και διαδικτυακών τεχνολογιών.

Η Καπετανάκη (2005) αναφέρει ότι, ανάλογα με τον τρόπο επικοινωνίας, οι μορφές τηλεεκπαίδευσης κατατάσσονται σε δυο κατηγορίες:

Η τηλεεκπαίδευση σε εξατομικευμένο ρυθμό (self-paced training). Σε αυτή την περίπτωση προσφέρονται στον εκπαιδευόμενο συνδυασμός εκπαιδευτικών υλικών (βιβλία, αναφορές στο δίκτυο, μαγνητοσκοπημένα μαθήματα, σημειώσεις κτλ.), συνήθως χωρισμένα σε ενότητες, τα οποία χρησιμοποιεί με το δικό του ρυθμό, αποφασίζει δηλαδή ο ίδιος πότε και πού θα τα χρησιμοποιήσει. Δεν υπάρχει επικοινωνία με διδάσκοντα ή με άλλους μαθητές. Με τη μορφή αυτή διδασκαλίας όμως ο εκπαιδευόμενος στερείται τη δυνατότητα συνεργασίας και ανταλλαγής απόψεων με συμφοιτητές ή με τον εκπαιδευτή. Εφαρμοζόταν πριν την εμφάνιση του διαδικτύου.

Η ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση. Η περίπτωση αυτή μοιάζει αρκετά με την

προηγούμενη. Παρέχεται στους συμμετέχοντες η δυνατότητα να εργαστούν με το υλικό προς διδασκαλία οπουδήποτε και οποτεδήποτε, έχοντας όμως παράλληλα τη δυνατότητα ασύγχρονης (μη άμεσης) επικοινωνίας με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες και με τον εκπαιδευτή. Το υλικό διδασκαλίας δεν είναι απαραίτητο να έχει δοθεί όλο από την έναρξη του μαθήματος, αλλά μπορεί να προσφέρεται στους εκπαιδευομένους σταδιακά. Ο ρυθμός διεξαγωγής καθορίζεται από τον εκπαιδευτή σε συνεργασία πάντα με τους εκπαιδευομένους.

Η σύγχρονη τηλεεκπαίδευση. Σε αυτή την περίπτωση το μάθημα γίνεται κανονικά αλλά οι μαθητές και ο καθηγητής μπορούν να βρίσκονται σε διαφορετικό τόπο ο καθένας και χρησιμοποιώντας τεχνολογίες τηλεδιάσκεψης (άμεση επικοινωνία) να βρίσκονται όλοι σε μια εικονική αίθουσα διδασκαλίας. Η διεξαγωγή του μαθήματος γίνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να προσφέρει τις ίδιες ή και παραπάνω δυνατότητες με αυτές που προσφέρονται σε μία κανονική αίθουσα.

Στον Πίνακα 1 που ακολουθεί φαίνονται οι διαφορές μεταξύ των δυο κυριότερων μορφών τηλεεκπαίδευσης και της παραδοσιακής εκπαίδευσης αναφορικά με το χώρο, το χρόνο και το εκπαιδευτικό υλικό.

Πίνακας 1: Διαφορές μεταξύ διάφορων μορφών εκπαίδευσης (Βασιλάκης, 2006)

	Χώρος	Χρόνος	Εκπαιδευτικό υλικό
Ασύγχρονη εκπαίδευση	διαφορετικός	διαφορετικός	ψηφιακό
Σύγχρονη εκπαίδευση	διαφορετικός	ίδιος	ψηφιακό
Παραδοσιακή εκπαίδευση	ίδιος	ίδιος	έντυπο & ψηφιακό

Ο Βασιλάκης (2006) πρεσβεύει ότι η ασύγχρονη και η σύγχρονη τηλεεκπαίδευση δεν εφαρμόζονται απαραίτητα ανεξάρτητα μεταξύ τους για την υλοποίηση μιας σειράς μαθημάτων, καθώς δε λειτουργούν ανταγωνιστικά η μία προς την άλλη. Αντίθετα, συχνά χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα και οι δυο αυτές τεχνολογίες, ώστε να αλληλοσυμπληρώνονται και να γίνεται εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων και των δυο. Για παράδειγμα, μια εισήγηση θα μπορούσε να γίνει με τη χρήση υπηρεσιών τηλεδιάσκεψης και στη συνέχεια το εκπαιδευτικό υλικό (σημειώσεις, ασκήσεις κτλ) ή και το video του μαθήματος να διανεμηθεί από υποδομές της ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης. Επίσης, σε μαθήματα ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης είναι δυνατόν (αν όχι απαραίτητο) κατά καιρούς να υλοποιούνται κάποιες ώρες τηλεδιάσκεψης, για την άμεση επικοινωνία εκπαιδευτή – εκπαιδευομένων.

Κρίσιμη για την επιτυχία ενός προγράμματος τηλεκπαίδευσης είναι η παιδαγωγική προσέγγιση που ακολουθείται. Η μη ύπαρξη φυσικής παρουσίας των εκπαιδευτών και των εκπαιδευομένων στον ίδιο χώρο κατά τη διάρκεια «παράδοσης» μιας θεματικής ενότητας πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπ' όψιν τόσο κατά τη φάση σχεδιασμού του μαθησιακού υλικού όσο και στην περίοδο που το μάθημα είναι σε εξέλιξη. Παραδοσιακές μέθοδοι, κατά τις οποίες ο εκπαιδευτής μεταδίδει τη γνώση μέσω διαλέξεων στους εκπαιδευομένους, οδηγούν συνήθως σε περιορισμένα αποτελέσματα όταν εφαρμόζονται στην τηλεκπαίδευση. Η αδυναμία διατήρησης του ενδιαφέροντος εκ μέρους των εκπαιδευομένων, η γεωγραφική τους διασπορά και η δυσκολία συντονισμού τους με το ρυθμό εξέλιξης του μαθήματος είναι κάποιες από τις αιτίες που στοιχειοθετούν την αναποτελεσματικότητα της εφαρμογής του παραδοσιακού μοντέλου.

Ο Holmberg (1989) επισημαίνει ότι το λογισμικό τηλεκπαίδευσης πρέπει να υπακούει στις απαιτήσεις που εξυπηρετούν την εκπαίδευση από απόσταση. Αυτές συνοψίζονται στις παρακάτω επτά προϋποθέσεις:

Διευκόλυνση ανάπτυξης προσωπικής σχέσης μεταξύ του παροχέα και του αποδέκτη του εκπαιδευτικού προϊόντος.

Προσφορά ιδιαίτερα προσεγμένου από κάθε άποψη εκπαιδευτικού υλικού.

Οι ασκήσεις και οι δραστηριότητες που προτείνονται να αποβλέπουν και στη διανοητική ευχαρίστηση του εκπαιδευομένου.

Παροχή οδηγιών για την αποδοτικότερη οργάνωση του υλικού και της μελέτης.

Η δόμηση της επικοινωνίας να αποπνέει φιλική σχέση.

Η διατύπωση των μηνυμάτων να γίνεται με εύληπτο τρόπο που δε θ' αφήνει περιθώρια παρερμηνείας.

Να ενθαρρύνεται η συζήτηση που οδηγεί στη δημιουργική ανταλλαγή απόψεων.

Συγκεκριμένα ο Σταχτέας (2005) αναφέρει ότι το λογισμικό που μέχρι σήμερα αναπτύχθηκε προκειμένου να αξιοποιηθεί ο δυναμικός χαρακτήρας του διαδικτύου, ώστε να επιτευχθεί ικανοποιητικά η τηλεκπαίδευση, έχει πάρει διάφορες μορφές. Καθεμία από αυτές εστιάζει περισσότερο σε συγκεκριμένη κατεύθυνση (π.χ. παρουσίαση ύλης, παρακολούθηση πορείας μάθησης, οργάνωση μαθήματος κ.λπ.). Απ' όλες αυτές τις μορφές τα λεγόμενα εικονικά περιβάλλοντα μάθησης (*Virtual Learning Environments*) εκμεταλλεύονται τη λειτουργικότητα που προσφέρουν τα υπολογιστικά μέσα επικοινωνίας (*Computer Mediated Communications*) και διαπιστώνεται ότι παρουσιάζουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο παροχής τηλεκπαίδευσης σε βαθμό που

μελλοντικά φαίνεται ότι θα κυριαρχήσει. Μεγάλο μερίδιο στην αγορά καταλαμβάνουν κατά σειρά τα λογισμικά WebCT, WebCourse in a Box, Blackboard CourseInfo, Intralearn κτλ. Όλα όμως απαρτίζονται από επιμέρους συγκεκριμένα τμήματα που περίπου είναι τα ίδια.

Οι δράσεις που έχουν αναπτυχθεί και αναπτύσσονται στην Ελλάδα στον τομέα της τηλεκπαίδευσης ακολουθούν τους στόχους που έχουνε χαραχθεί σε ευρωπαϊκό κυρίως επίπεδο από το Πρόγραμμα «Τεχνολογίες της Κοινωνίας των Πληροφοριών» (IST – Information Society Technologies) και του θέματος «Εκπαίδευση και Κατάρτιση» (Education and Training). Η Ρωμιάδου (2005) αναφέρει ότι οι δράσεις αυτές αναπτύσσονται κυρίως από Πανεπιστήμια και χρηματοδοτούνται κυρίως από το Γ' ΚΠΣ (Κοινωνία της Πληροφορίας, Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση), την Ευρωπαϊκή Ένωση (5^ο-6^ο πλαίσιο στήριξης, SOCRATES, DG Education & Culture, κτλ), και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Αφορούν την ανάπτυξη εργαλείων και υποδομών εκπαίδευσης και την ανάπτυξη και διαχείριση εκπαιδευτικού περιεχομένου για χρήση από απόσταση.

Σ' αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί η σημαντική προσφορά του *Πανεπιστημιακού Μητροπολιτικού Δικτύου Υψηλών Ταχυτήτων «GUNet»* (Greek Universities Network), που αποτελεί το διαμεσολαβητικό λογισμικό πλαίσιο των ελληνικών ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το οποίο επιτρέπει την παρουσία τους και στο χώρο της διά βίου εκπαίδευσης με τη μορφή της τηλεκπαίδευσης. Ο Σταχτέας (2005) διαπιστώνει ότι βασική κατευθυντήρια γραμμή του GUNet αποτελεί η ανάπτυξη, προαγωγή και διάχυση προηγμένων δικτυακών υπηρεσιών και εργαλείων που θα διευκολύνουν τη χρήση του διαδικτύου στην εκπαιδευτική διαδικασία. Κι εδώ ακριβώς βρίσκεται το σημείο τομής με τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Όπως διαβάζουμε στην Καπετανάκη (2005), στην Ελλάδα το *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.)* αποτελεί καινοτόμο θεσμό στα ελληνικά εκπαιδευτικά χρονικά. Κύριος στόχος του Ε.Α.Π. είναι η από απόσταση παροχή εκπαίδευσης πανεπιστημιακού επιπέδου, με την ανάπτυξη και αξιοποίηση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού και μεθόδων διδασκαλίας. Στους πρωταρχικούς στόχους του Ε.Α.Π. περιλαμβάνεται επίσης η προαγωγή της επιστημονικής έρευνας στο πεδίο της μετάδοσης της γνώσης από απόσταση. Επίσης, προγράμματα τηλεκπαίδευσης υλοποιούνται από το *Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*, ενώ στο *Παιδαγωγικό Ινστιτούτο* λειτουργεί Κέντρο Εξ Αποστάσεως Επιμόρφωσης για τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Σήμερα, στο πλαίσιο της πρόσκλησης 7 της «Κοινωνίας της Πληροφορίας» (ΚτΠ) και του ΥΠΕΠΘ, είναι σε εξέλιξη η δημιουργία ειδικά διαμορφωμένων και εξοπλισμένων χώρων τηλεκπαίδευσης σε κάθε ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, προκειμένου να υποστηρίξουν τόσο οριζόντιες εκπαιδευτικές

δράσεις για τις ανάγκες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης όσο και άλλες εκπαιδευτικές ανάγκες, όπως η διά βίου εκπαίδευση. Συγκεκριμένα αυτή τη στιγμή, εκτός του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, λειτουργούν ειδικά κέντρα τηλεεκπαίδευσης σε άλλα δέκα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα: στο *Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών*, στο *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*, στο *Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο*, στο *Πανεπιστήμιο Πατρών*, στο *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*, στο *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*, στο *Πανεπιστήμιο Κρήτης*, στο *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*, στο *Τ.Ε.Ι. Πειραιά* και στο *Τ.Ε.Ι. Κρήτης*. Ωστόσο, η μέχρι τώρα αξιοποίηση της υποδομής τηλεεκπαίδευσης αφορά στα μέλη Δ.Ε.Π. και στους σπουδαστές, καθώς και σε δραστηριότητες σχετικές με την κάλυψη πανελλήνιων συνεδρίων, επιμόρφωση εκπαιδευτικών από απόσταση, διαλέξεις στα πλαίσια των τμημάτων των πανεπιστημίων, ενώ δεν έχουν δημιουργηθεί ακόμη προγράμματα ανοικτής εκπαίδευσης για όλους τους ενδιαφερομένους, με τη δυνατότητα λήψης Πιστοποιημένης Βεβαίωσης Σπουδών.

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα παροχής υπηρεσιών τηλεεκπαίδευσης εκτός των ακαδημαϊκών χώρων και μάλιστα στα πλαίσια της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης ενηλίκων είναι το *Κέντρο Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Ενηλίκων από Απόσταση (Κ.Ε.Ε.ΕΝ.ΑΠ.) – Αρχιμήδης*, το οποίο ιδρύθηκε, συγκροτήθηκε και τέθηκε σε λειτουργία το 2006 από τη Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Γ.Γ.Ε.Ε.). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην ιστοσελίδα του Κ.Ε.Ε.ΕΝ.ΑΠ. (<http://www.keeenap.gr/keeenap/>), είναι ένα σύγχρονο σύστημα διά βίου εκπαίδευσης, που σε επίπεδο ατόμου αποσκοπεί στην ανάπτυξη της προσωπικότητας, στη βελτίωση της απασχολησιμότητας και της ενεργού συμμετοχής στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι ενώ σε επίπεδο κοινωνίας-κράτους στην προώθηση της ανάπτυξης, της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής. Με το Κέντρο Διά Βίου Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Ενηλίκων από Απόσταση (Κ.Ε.Ε.ΕΝ.ΑΠ.) συμπληρώνεται το παραδοσιακό (διά ζώσης) μοντέλο εκπαίδευσης ενηλίκων της Γ.Γ.Ε.Ε. αξιοποιώντας τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, δημιουργώντας ένα μοντέλο ηλεκτρονικής μάθησης ενηλίκων.

Πλεονεκτήματα – μειονεκτήματα τηλεεκπαίδευσης

Ένα τέτοιο καινούριο διδακτικό και κατ' επέκταση μαθησιακό περιβάλλον προσφέρει η τηλεεκπαίδευση με την εισαγωγή και χρήση των ΤΠΕ, επιφέροντας σημαντικές αλλαγές στη σχέση διδασκόμενου και διδάσκοντα αλλά και γενικότερα στην εκπαίδευση.

Ο Λιώτσος (2007) τονίζει ότι η εκπαιδευτική μέθοδος της τηλεκπαίδευσης χαρακτηρίζεται κυρίως από ευελιξία στην αντιμετώπιση των απαιτήσεων της παραδοσιακής εκπαίδευσης από εκπαιδευομένους – εκπαιδευτές και παρουσιάζει *πλεονεκτήματα* που σχετίζονται με:

Το κόστος: η παραδοσιακή μορφή εκπαίδευσης απαιτεί τη διάθεση ενός σεβαστού ποσού χρημάτων για αγορά μαθησιακού υλικού, έξοδα για μετακινήσεις, για ενοίκιο κατοικίας. Με την τηλεκπαίδευση δεν υπάρχει η ανάγκη μετακίνησης και αποτελεί μια προσιτή λύση για όλους εκείνους που επιθυμούν να αποκτήσουν πρόσβαση σε εκπαιδευτικά προγράμματα χωρίς να εγκαταλείψουν την εργασία τους και το χώρο διαμονή τους.

Το διαθέσιμο χρόνο: ο εκπαιδευόμενος έχει την ευχέρεια επιλογής του χρόνου και του ρυθμού της μάθησης. Επιλέγει μόνος του τον τόπο και το χρόνο που θα μάθει.

Τη μετακίνηση: η διεθνής εμπειρία απέδειξε ότι τα προγράμματα που εφαρμόζουν μεθόδους τηλεκπαίδευσης είναι περισσότερο δημοφιλή σε απομακρυσμένες και απομονωμένες περιοχές, γιατί αποφεύγονται ή περιορίζονται σημαντικά οι χρονοβόρες και δαπανηρές μετακινήσεις στους παραδοσιακούς χώρους εκπαίδευσης.

Τον αριθμό των εκπαιδευομένων: στα προγράμματα τηλεκπαίδευσης τα όρια που σχετίζονται με τον αριθμό των συμμετεχόντων είναι ελαστικότερα, γιατί δεν υπάρχουν προβλήματα διάθεσης συγκεκριμένων χώρων διδασκαλίας. Έτσι, σε δημοφιλή θεματικά αντικείμενα μπορεί να υπερκεραστεί ο περιορισμός του διαθέσιμου χώρου που αντιμετωπίζουν οι συμβατικές τάξεις, ενώ σε εξειδικευμένα και μη δημοφιλή θεματικά αντικείμενα μπορεί να συμπληρωθεί ευκολότερα ο αριθμός συμμετεχόντων από πολύ ευρύτερες και γεωγραφικά πολύ διασκορπισμένες περιοχές, που θα καθιστούν οικονομικά εφικτή την υλοποίηση ενός προγράμματος εκπαίδευσης.

Την ειδίκευση σε συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο: παρέχεται η δυνατότητα επιλογής και παρακολούθησης συγκεκριμένων κύκλων μαθημάτων ειδίκευσης προσαρμοσμένων ατομικά στις ανάγκες, στις απαιτήσεις αλλά και στις δυνατότητες κάθε εκπαιδευομένου. Έτσι η δυνατότητα κατάρτισης εξαιτούμενων κύκλων σπουδών περιορίζει τις «διαρροές» (drop out) και οδηγεί στην ολοκλήρωση του κύκλου σπουδών.

Αλλά βέβαια υπάρχουν και *μειονεκτήματα* της τηλεκπαίδευσης. Τα περισσότερα οφείλονται στη μη φυσική «ζωντανή» παρουσία εκπαιδευτή – εκπαιδευομένων στον ίδιο χώρο αλλά και στη χρονική καθυστέρηση που δημιουργούν στην επικοινωνία οι υπηρεσίες των ασύγχρονων τεχνολογικά υποστηριζόμενων μορφών επικοινωνίας. Όπως αναφέρονται στον Λιώτσο (2007) και

Κρητικού (2006), μερικά χαρακτηριστικά από αυτά τα μειονεκτήματα είναι τα εξής:

Περιορισμένη επικοινωνία: Η επικοινωνία με τον εκπαιδευτή δεν είναι άμεση με φυσική παρουσία, με αποτέλεσμα να μη δημιουργούνται κίνητρα και όρεξη για μάθηση που ένας καλός εκπαιδευτής συνήθως δημιουργεί στους εκπαιδευόμενους. Ακόμα και στη σύγχρονη τηλεκπαίδευση η οθόνη είναι πολύ δύσκολο να αντικαταστήσει τη φυσική παρουσία του καθηγητή στην αίθουσα. Στην ασύγχρονη τηλεκπαίδευση το πρόβλημα αυτό είναι μεγαλύτερο, καθώς η μόνη επικοινωνία γίνεται μέσω γραπτών μηνυμάτων και μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Η έλλειψη εξοικείωσης των συμμετεχόντων με τη χρησιμοποιούμενη τεχνολογία δημιουργεί μια αμηχανία και κάνει τις σχέσεις πιο «τυπικές». Χαρακτηριστικά η Καπετανάκη (2005) αναφέρει ότι, σύμφωνα με έρευνα που έγινε στο χώρο του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με θέμα την τηλεκπαίδευση διαπιστώθηκε ότι υπήρχε μεγάλο ποσοστό ανθρώπων που ήταν αντίθετοι, γιατί θεωρούσαν ότι χάνεται η ανθρώπινη επικοινωνία.

Υπάρχει περιορισμένη δυνατότητα άμεσης διάδρασης: Ο εκπαιδευόμενος μελετά μόνος του και δεν έχει τη δυνατότητα άμεσης υποβολής ερωτήσεων για επίλυση αποριών ή παροχή βοήθειας.

Δε δημιουργείται κλίμα κοινότητας: Οι εκπαιδευόμενοι διασκορπισμένοι σε μεγάλες γεωγραφικά αποστάσεις δεν έχουν φυσική επαφή μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να μην έχουν αίσθηση του «ανήκειν» στην κοινότητα μάθησης. Έτσι, δε γνωρίζουν τη δική τους πρόοδο σε σύγκριση με την πρόοδο των συναδέλφων τους και δεν αναπτύσσεται ο παραγωγικός ανταγωνισμός που συνήθως επικρατεί στα πλαίσια μιας συνεργατικής κοινότητας μάθησης.

Μεγάλο ποσοστό εγκατάλειψης: Λόγω των παραπάνω προβλημάτων στις διαδικασίες τηλεκπαίδευσης, ένα μεγάλο ποσοστό εκπαιδευομένων απογοητεύεται, κουράζεται και εγκαταλείπει (drop out) τις σπουδές του πριν τις ολοκληρώσει.

Το υψηλό αρχικό κόστος: Η δημιουργία περιβαλλόντων τηλεκπαίδευσης συνεπάγεται μια αρχική επένδυση εκ μέρους των φορέων που προσφέρουν εκπαιδευτικό υλικό στη δημιουργία, συντήρηση, ανανέωση και λειτουργία υπολογιστικών και δικτυακών συστημάτων. Η απόκτηση του αναγκαίου εξοπλισμού για την πρόσβαση σε υπηρεσίες τηλεκπαίδευσης απαιτείται και για τον εκπαιδευόμενο. Πολλές φορές τα κόστη που υπεισέρχονται σε αυτή τη διαδικασία είναι αρκετά μεγάλα και έξω από τις προθέσεις για επενδύσεις που έχουν εκπαιδευτικοί οργανισμοί αλλά και μεμονωμένα άτομα.

Οι υποχρεώσεις του εκπαιδευτή αυξάνονται πολύ: Ο καθηγητής υποχρεώνεται εκτός από το χρόνο του μαθήματος να αφιερώνει και άλλο χρόνο για τη

σωστότερη προετοιμασία του μαθήματος, για τη δημιουργία και συντήρηση του ψηφιακού υλικού, καθώς και για την ασύγχρονη επικοινωνία με τους μαθητές.

Η τηλεκπαίδευση στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση

Είναι γεγονός, ότι η πρόοδος της τεχνολογίας και η συνεχώς αυξανόμενη σπουδαιότητα της γνώσης και εξειδίκευσης στην παραγωγή έχουν αλλάξει τις συνθήκες εργασίας και το προφίλ του εργαζομένου. Η νέα κατάσταση απαιτεί από τον εργαζόμενο να προσαρμοστεί στις συνθήκες αυτές, οι οποίες δημιουργούνται ταχύτατα, με το συνεχή εμπλουτισμό των γνώσεών του. Κάτι τέτοιο όμως δεν του το επιτρέπουν οι σημερινές συνθήκες, καθώς η μέχρι πρότινος παρεχόμενη εκπαίδευση δε συμβάδιζε με τις δημιουργικές απαιτήσεις. Γι' αυτό το λόγο λοιπόν επιβάλλεται η νέα μορφή μάθησης της τηλεκπαίδευσης, η οποία θα παρέχει σύγχρονες πληροφορίες και γνώσεις, θα είναι προσιτή σε όλους, θα λειτουργήσει ανατροφοδοτικά, θα συμβάλει αποφασιστικά στην αύξηση της παραγωγικότητας της εκπαίδευσης και θα διαρκεί διά βίου.

Η τηλεκπαίδευση αποτελεί την αιχμή του δόρατος για το παγκόσμιο εκπαιδευτικό σύστημα, μια και καλύπτει τις νέες ανάγκες και απαιτήσεις της εποχής. Οι ανάγκες αυτές είναι οικονομικές, πολιτιστικές, κοινωνικοπολιτικές και τεχνολογικές. Η αναμφισβήτητη αυξανόμενη ζήτηση για εκπαίδευση από ανθρώπους κάθε ηλικίας και κοινωνικής τάξης, σε συνδυασμό με τη μεγάλη ποσότητα γνώσης που παράγεται συνεχώς, πιέζει προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης σπουδών από απόσταση (Βασιλού-Παπαγεωργίου, 2001). Επίσης, σύμφωνα με τον Κόκκινο (2005), η αυξημένη ζήτηση για εκπαίδευση και για εξειδικευμένη γνώση συνδυάζεται με ταυτόχρονη μείωση του χρόνου που διατίθεται για μάθηση. Η τηλεκπαίδευση αποκτά μια ενισχυμένη δυναμική και γίνεται ευρύτερα αποδεκτή. Το ισχυρό όπλο της τηλεκπαίδευσης είναι ότι αποτελεί τη μόνη μορφή και μέθοδο εκπαίδευσης που φιλοδοξεί και μπορεί να προσφέρει ταυτόχρονα «την κατάλληλη πληροφορία, στους κατάλληλους ανθρώπους, την κατάλληλη στιγμή».

Η τηλεκπαίδευση μπορεί να διευκολύνει την αρχική εκπαίδευση, που ορίζεται ως η εκπαίδευση πέραν της υποχρεωτικής², αλλά ουσιαστικής σημασίας

2. Η υποχρεωτική εκπαίδευση ορίζεται, γενικά, ως εκείνη η απαραίτητη (συνήθως, εντός του τυπικού συστήματος) εκπαίδευση που απαιτείται, προκειμένου το άτομο να θεωρηθεί ικανό να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της κοινωνίας και να προσφέρει στοιχειώδεις υπηρεσίες εντός αυτής (Advisory Council for Adult and Continuing Education – ACACE, 1979).

για την απόκτηση εφοδίων επιτυχούς εξάσκησης συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, αλλά και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση αναφέρεται σ' εκείνες τις μαθησιακές ευκαιρίες οι οποίες είναι δυνατό να αξιοποιηθούν μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της υποχρεωτικής ή αρχικής εκπαίδευσης (Σταχτέας, 2005).

Όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρει η Καπετανάκη στην εργασία της (2005, σ. 7), η διά βίου εκπαίδευση ή αλλιώς συνεχιζόμενη εκπαίδευση αποτελεί την κατεξοχήν εφαρμογή της ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης. Η σπουδαιότητα της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης είναι αναμφισβήτητος παράγοντας στην πραγματοποίηση πολλών κοινωνικών, οικονομικών και εκπαιδευτικών σκοπών. Βέβαια, για να επιτευχθεί η συνεχιζόμενη εκπαίδευση στο μέγιστο δυνατό, είναι απαραίτητο να εφαρμοστεί μια εξελικτική διαδικασία που να αρχίζει από τα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου και να διαρκέσει μέχρι τη συνταξιοδότησή του. Έτσι συντηρούνται και ανανεώνονται διαρκώς οι γνώσεις του ανθρώπου και του παρέχονται τα απαραίτητα προσόντα για την ομαλή και επιτυχημένη ένταξή του στην αγορά εργασίας. Ως χώρος μάθησης εκτός από το σχολείο μπορεί να είναι το εργασιακό περιβάλλον ή κάθε άλλο μέρος κατάλληλο για εκπαίδευση. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στις συνθήκες πρόσβασης στη διά βίου εκπαίδευση για τα ηλικιωμένα άτομα και άτομα με ειδικά προβλήματα, ανέργους, υποαπασχολούμενους και ανειδίκευτους, μειονότητες, γυναίκες και γεωγραφικά απομακρυσμένα άτομα. Να δημιουργηθούν δηλαδή συνθήκες παροχής ίσων ευκαιριών πρόσβασης στη διά βίου εκπαίδευση για όλους. Συνεχίζοντας η Καπετανάκη (2005, σ. 7) τονίζει ότι η διά βίου εκπαίδευση, είτε παρέχεται σε παιδιά, νέους, ενηλίκους ή ηλικιωμένους, πρέπει να αποβλέπει στην ιδέα της ανανέωσης, της δημιουργίας και ανταπόκρισης και να στοχεύει στην ενίσχυση των δημοκρατικών αξιών, τη δραστηριοποίηση της κοινωνίας και την επικράτηση της κοινωνικής συνοχής. Για την προώθηση λοιπόν, την ανάπτυξη και την αποτελεσματικότητα της διά βίου εκπαίδευσης είναι απαραίτητο να υπάρξει συμμετοχή από τα ίδια τα άτομα, τις οικογένειες, τα σχολεία, τους εργαζομένους και τους εργοδότες, την κοινωνία και την κυβέρνηση, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Η συνεργασία σε διεθνές επίπεδο, αναμφίβολα, είναι δυνατόν να συμβάλει στην παραγωγική ανταλλαγή ιδεών, στη δημιουργία διεθνών εκπαιδευτικών μέτρων και αξιών και στη βελτίωση των εκπαιδευτικών συστημάτων. Τονίζεται επίσης ότι για την αντιμετώπιση των δαπανών της διά βίου εκπαίδευσης επιβάλλεται η λήψη ευνοϊκών μέτρων και η παροχή κινήτρων για επιχειρήσεις και εργοδότες που θα αυξήσουν τις δωρεές και τις επενδύσεις στους τομείς της παιδείας, έρευνας και επαγγελματικής κατάρτισης (Καπετανάκη, 2005).

Η δημιουργική επίδραση της τηλεεκπαίδευσης στην ισχυροποίηση και επέκταση της διά βίου εκπαίδευσης οφείλεται αφενός μεν στην κατασκευή

επιτυχημένου διαδραστικού εκπαιδευτικού λογισμικού και αφετέρου στην παροχή διδακτικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών με τη βοήθεια της δικτυακής τεχνολογίας. Η τηλεεκπαίδευση δίνει μια τελείως διαφορετική διάσταση στην έννοια της μάθησης. Επιχειρείται μια κατά κάποιον τρόπο ελεύθερη μάθηση, όπου ο εκπαιδευόμενος ρυθμίζει μόνος του χωρο-χρονικά τον τρόπο εκπαίδευσής του και, ακόμη, επιλέγει μόνος του τα κέντρα συνεργασίας και πληροφόρησής του με προσωπικά κριτήρια.

Επιπλέον, ο Σταχτέας (2005) διαπιστώνει ότι πολύ σπάνια στη διεθνή πρακτική η εκπαιδευτική τηλεδιάσκεψη γίνεται με τη μορφή σύγχρονης επικοινωνίας. Σ' αυτή την περίπτωση προκύπτει μία εξ αποστάσεως συμβατική διδασκαλία. Τότε λέμε ότι γίνεται *τηλεδιδασκαλία* και υλοποιείται τις περισσότερες φορές μέσα από ειδικά προς τούτο διαμορφωμένα στούντιο. Η τηλεδιδασκαλία μπορεί να φανεί ωφέλιμη μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις, όπως π.χ. όταν είναι το αντικείμενο διδασκαλίας πρωτόγνωρο, ο διδάσκων μοναδικός, το ακροατήριο μεγάλο και δεν υπάρχει δυνατότητα επανάληψης. Τις πιο πολλές φορές, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής δε χρησιμοποιείται για τηλεδιδασκαλία, αλλά λειτουργεί σαν ένας τεράστιος πίνακας ανακοινώσεων. Καθένας μπορεί να αφήσει απόψεις, σχόλια ή ερωτήματα επάνω σε ένα θέμα και να διαβάσει, όποτε θελήσει, τα μηνύματα των άλλων. Στην πραγματικότητα, με τα μέχρι σήμερα δεδομένα, όταν λέμε τηλεεκπαίδευση εννοούμε εκπαιδευτική τηλεδιάσκεψη με τη μορφή ασύγχρονης επικοινωνίας για εκπαιδευτικούς λόγους. Η ασύγχρονη εκδοχή της τηλεεκπαίδευσης είναι περισσότερο δημοφιλής, ευρέως διαδεδομένη και με λιγότερες οικονομικές απαιτήσεις. Για την υλοποίησή της από διάφορους οργανισμούς, που εξειδικεύονται προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση, έχουν αναπτυχθεί αρκετές πλατφόρμες λογισμικού που διευκολύνουν την επικοινωνία και την οργάνωση της ύλης διδασκαλίας.

Ο Σταχτέας (2005), συνεχίζοντας την επιχειρηματολογία του, υποστηρίζει ότι η τηλεεκπαίδευση, είτε είναι σύγχρονη είτε ασύγχρονη, μπορεί να εφαρμοστεί υπηρετώντας διαφορετικές μεθόδους (π.χ. εξατομικευμένη, συνεργατική κ.ά.) και εξυπηρετώντας διαφορετικές κάθε φορά –και ανάλογα με την ομάδα στόχο– παιδαγωγικές αρχές και στρατηγικές μάθησης. Πρέπει να σχεδιάζεται με περισσή φροντίδα, ώστε να μην απογοητεύει τους συμμετέχοντες, αλλά να τους ενθαρρύνει στην προσπάθεια επαγγελματικής τους ανάπτυξης. Είναι κοινώς παραδεκτό ότι όλα τα γνωστικά αντικείμενα δεν προσφέρονται στον ίδιο βαθμό να παρουσιαστούν στους εκπαιδευόμενους με τη χρήση τηλεεκπαίδευσης. Παρόλα αυτά, η επιτυχία εφαρμογής της τηλεεκπαίδευσης, ως ένας τρόπος παροχής συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, θα εξαρτηθεί από γενικότερους παράγοντες σχεδιασμού του ίδιου του έργου της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης. Την ίδια άποψη υιοθετεί και ο Κυνηγός (2002), ο οποίος επισημαίνει

ότι είναι απαραίτητο να αναδειχθεί σε κυρίαρχο στοιχείο η αντίληψη ότι ο εκπαιδευόμενος δε θα παραμένει παθητικός αποδέκτης διάφορων πληροφοριακών στοιχείων, αλλά θα αντιμετωπίζεται ως υποκείμενο, φορέας και συνδιαμορφωτής της καινοτομίας που προσφέρει η συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Και βέβαια, η ψηφιογραφική διαχείριση του κειμένου³, ως του βασικότερου μέσου μετάδοσης μηνυμάτων (West, 1996) με τη χρήση τηλεεκπαίδευσης, αναδεικνύεται σε ιδιάζουσας σημασίας παράγοντα που θα επηρεάσει σημαντικά την αποτελεσματικότητά της και γι' αυτό χρήζει ιδιαίτερης μέριμνας. Ακόμα, ο Corrigan (1986) διαπιστώνει ότι η δημιουργία διδακτικής ατμόσφαιρας κατά τη διάρκεια της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης αποτελεί συντελεστή που ενισχύει την αποτελεσματικότητα του προγράμματος. Μ' αυτό το σκεπτικό, η τηλεεκπαίδευση επιβάλλεται ν' αντιμετωπίζεται ως ένας εναλλακτικός τρόπος στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση, για την παροχή μέρους θεματικών ενοτήτων, ο οποίος δε στοχεύει στην πλήρη αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου εκπαίδευσης που απαιτεί φυσική παρουσία σε συγκεκριμένο χωροχρόνο. Πιθανότατα ένας συνδυασμός στη βάση ικανοποίησης κριτηρίων που υπαγορεύονται από την ομάδα διοίκησης του έργου της επιμόρφωσης, αποτελεί την ιδανικότερη σύγχρονη προσέγγιση η οποία εκμεταλλεύεται και τα πλεονεκτήματα των νέων τεχνολογιών.

Συμπερασματικά, όπως τονίζει ο Σταχτέας (2005), η πιλοτική εφαρμογή της τηλεεκπαίδευσης για την υλοποίηση της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης χρειάζεται να ενθαρρυνθεί και τα αποτελέσματά της να διαχυθούν πολλαπλασιαστικά στον κλάδο που συνεχίζει να ενδιαφέρεται να συνεισφέρει στην αύξηση της παραγωγικότητας στην εκπαίδευση. Βέβαια η επέκταση και ισχυροποίησή της χρειάζεται να συνδυαστεί και με άλλα μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής που θα εξυψώνουν το έργο των εκπαιδευτικών και θα βελτιώνουν την οικονομική τους θέση. Με βάση τα όσα αναφέρει ο Collis (1996), διαπιστώνεται ότι η εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής της τηλεεκπαίδευσης συνήθως πραγματοποιείται στη βάση κυρίως οικονομικών, τεχνολογικών και οργανωτικών κριτηρίων. Η παιδαγωγική αποτίμηση φαίνεται να επιχειρείται με τρόπους που μάλλον δεν επιδέχονται σύγκριση, ενώ η εκπαιδευτική τους απόδοση εμφανίζεται με δείκτες που ταιριάζουν περισσότερο στο συμβατικό σύστημα. Όμως, εξαιτίας της ιδιομορφίας του συγκεκριμένου τύπου ανοιχτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, κυρίως λόγω παρεμβολής του Η/Υ, απαιτούνται πολλές ακόμα ειδικές μελέτες, αφού διαμορφωθούν πρώτα τα κατάλληλα κριτήρια.

3. Αφορά όλες τις μορφές κειμένων, δηλαδή το μετακείμενο, το περικείμενο, το συγκεκριμένο, το παρακείμενο, το υπερκείμενο, το ανακείμενο και κυρίως το πυρηνικό κείμενο που περιλαμβάνει το ουσιαστικότερο μαθησιακό υλικό (West, 1996).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει την τηλεεκπαίδευση μέσα από την πρωτοβουλία e-Learning του προγράμματος e-Europe. Η πρωτοβουλία e-Learning, η οποία υιοθετήθηκε από όλα τα κράτη-μέλη, αποσκοπεί να προσαρμόσει τα υπάρχοντα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να είναι σε θέση ν' αντιμετωπίσουν όλοι οι πολίτες τις προκλήσεις της Κοινωνίας της Πληροφορίας (ΚτΠ) που σε λίγο θα δώσει τη θέση της στην Κοινωνία της Γνώσης.

Τέλος, σύμφωνα με έρευνα της Παγγέ (2006), σήμερα υπάρχουν τόσο τα ελεύθερα όσο και τα επ' αμοιβή εκπαιδευτικά κέντρα στο διαδίκτυο που προσφέρουν υπηρεσίες διά βίου εκπαίδευσης. Το θέμα που προκύπτει, όμως, είναι το να μπορέσει να επιλέξει ο εκπαιδευόμενος το κατάλληλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα με το οποίο θα αξιοποιήσει στο μέγιστο τις δυνατότητές του. Έτσι, προκύπτει άμεση ανάγκη αξιολόγησης των μεθόδων διδασκαλίας που προσφέρονται σύγχρονα ή ασύγχρονα στα πλαίσια της διά βίου εκπαίδευσης. Για το σκοπό αυτό αρκετά προγράμματα της ΕΕ με θέμα eEUROPE αξιολογούν την ύπαρξη και τις παρεχόμενες υπηρεσίες από εκπαιδευτικά δίκτυα και τις αναβαθμίζουν. Το πρόγραμμα eEUROPE 2005 πρότεινε τη δημιουργία online υπηρεσιών σε θέματα εξυπηρέτησης πολιτών, εκπαίδευσης και υγείας, όπως για παράδειγμα:

E-government

<http://www.qlinks.net/quicklinks/egov.htm>

E-learning

http://www.esa.int/SPECIALS/Telemedicine_Alliance/ESAZHP7708D_0.html

E-health

<http://www.e-learningcentre.co.uk/eclipse/Resources/europe.htm>

παρέχοντας Online βοήθεια σε θέματα υγείας, αλληλεπιδραστικά περιβάλλοντα σε θέματα δημοσίου τομέα, εκπαίδευσης κ.ά.

Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Δίκτυο (EUCEN) παρέχει αξιολόγηση αρκετών προγραμμάτων διά βίου εκπαίδευσης με αναφορές σε υπάρχοντα εκπαιδευτικά δίκτυα και προγράμματα σε όλη την ΕΕ (www.eucen.org). Καταλήγοντας, μπορούμε να πούμε ότι στη διά βίου εκπαίδευση τρεις είναι οι βασικές συνιστώσες:

Δημιουργία αποτελεσματικής καθοδήγησης

Δημιουργία αποτελεσματικών προγραμμάτων και υποδομής

Συνεχής επέκταση των προγραμμάτων με την πρόσληψη νέων εκπαιδευομένων

Προοπτικές εξέλιξης της τηλεκπαίδευσης

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η έλλειψη ανθρώπινης επικοινωνίας και ζωντανής επαφής του εκπαιδευτή με τον εκπαιδευόμενο έχει ως αποτέλεσμα να μη δημιουργείται η απαραίτητη, για την αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης, κοινότητα μάθησης. Δεδομένου του γεγονότος ότι η εκπαίδευση αποτελεί μια διά βίου διαδικασία, η λύση που φαίνεται να επικρατεί είναι ο συνδυασμός παραδοσιακής διδασκαλίας και διδασκαλίας με τηλεκπαίδευση, το λεγόμενο υβριδικό εκπαιδευτικό μοντέλο.

Μια προσπάθεια ορισμού του υβριδικού εκπαιδευτικού μοντέλου περιλαμβάνεται στην έρευνα των Δημητριάδη και Λιώτσου (2005), στην οποία ο όρος «υβριδική» (hybrid ή blended learning) αναφέρεται σε μορφές εκπαίδευσης που συνδυάζουν δραστηριότητες που διεξάγονται στους παραδοσιακούς χώρους εκπαίδευσης (αίθουσα, εργαστήριο) με σύγχρονες ή ασύγχρονες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που προσφέρονται από απόσταση και με την υποστήριξη σύγχρονης τεχνολογίας (δραστηριότητες τηλεκπαίδευσης). Είναι σημαντικό να ξεχωριστεί η έννοια της υβριδικής εκπαίδευσης από άλλους τύπους εκπαίδευσης που επίσης περιλαμβάνουν τεχνολογικά υποστηριζόμενες (online) εμπειρίες, όπως η παραδοσιακή εκπαίδευση που απλά υποστηρίζεται online με ασύγχρονες υπηρεσίες παροχής εκπαιδευτικού υλικού ή η εκπαίδευση που παρέχεται ολοκληρωτικά από απόσταση (τηλεκπαίδευση). Η μέχρι σήμερα διαθέσιμη έρευνα παρέχει αποδείξεις ότι η υβριδική μάθηση μπορεί να είναι το ίδιο ή περισσότερο αποτελεσματική και αποδοτική σε σχέση με το μοντέλο της πλήρους τηλεκπαίδευσης και της ολοκληρωτικά παραδοσιακής εκπαίδευσης. Οι σπουδαστές σε προγράμματα υβριδικής εκπαίδευσης επιτυγχάνουν τα ίδια ή καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα και επιπλέον εμφανίζονται περισσότερο ικανοποιημένοι από τη συνδυαστική προσέγγιση. Οι Δημητριάδης και Λιώτσος (2005) τονίζουν ότι η υβριδική εκπαίδευση δε στοχεύει απλώς στο να παραθέσει δίπλα παραδοσιακές και online δραστηριότητες, αλλά να τις ολοκληρώσει σε μία αποδοτική ολότητα στην οποία να γίνεται βέλτιστη εκμετάλλευση των θετικών στοιχείων και των δύο προσεγγίσεων. Έτσι φαίνεται ότι η υβριδική εκπαίδευση προβάλλει ως ένα ενδιαφέρον μοντέλο εκπαίδευσης που θα μπορούσε να επιτρέψει στους εκπαιδευτικούς οργανισμούς να προσαρμόσουν τους σπουδαστές από την παραδοσιακή εκπαιδευτική εμπειρία προς την ηλεκτρονική μάθηση σε μικρά, σταδιακά βήματα, ώστε αυτή η αλλαγή να είναι ευκολότερα διαχειρίσιμη και κατανοητή από αυτούς.

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί η συμβολή του υβριδικού μοντέλου εκπαίδευσης και στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Όπως χαρακτηριστικά διαπιστώνουν οι Δημητριάδης και Λιώτσος (2005), αυτό μπορεί να γίνει, αφού εξεταστούν τα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες μάθησης των εκπαιδευομένων που παρακολουθούν προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης. Η κατηγορία αυτών των εκπαιδευόμενων χαρακτηρίζεται συνήθως από:

Περιορισμό διαθέσιμου χρόνου ειδικά τις πρωινές ώρες (εργαζόμενοι επαγγελματίες).

Περιορισμένη δυνατότητα μετακίνησης (εργαζόμενοι, οικογενειάρχες).

Ενώ οι ανάγκες μάθησής τους μπορεί να χαρακτηριστούν ως:

Άμεσες (ενημέρωση/εξειδίκευση που να ανταποκρίνεται σε τρέχουσες ανάγκες).

Επίκαιρες (μάθηση προσφερόμενη τη στιγμή που είναι απαραίτητη).

Εστιασμένες (σε σχέση συνήθως με το επάγγελμα-εργασία που ήδη ασκούν).

Βραχύβιες (περιορισμένης διάρκειας ταχύρρυθμη εκπαίδευση).

Ευέλικτες (προσαρμοσμένες σε ατομικές ανάγκες & ρυθμούς μάθησης).

Επομένως, οι Δημητριάδης και Λιώτσος (2005), συνεχίζοντας την επιχειρηματολογία τους υποστηρίζουν ότι η διά βίου μάθηση στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας εμφανίζεται ως αναπόφευκτα συνδεδεμένη με την ανάγκη για ευέλικτη και επίκαιρη (just in time) προσφορά εκπαίδευσης σε θέματα που μπορεί να είναι υψηλά εστιασμένου ενδιαφέροντος. Από την άλλη, η υβριδική εκπαίδευση μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ευελιξίας που θέτει η διά βίου εκπαίδευση (λόγω της συνιστώσας της τηλεεκπαίδευσης), μπορεί να προσφέρει εστιασμένη και αυτο-ρυθμιζόμενη εκπαίδευση (επίσης λόγω της συνιστώσας της τηλεεκπαίδευσης) και ακόμη μπορεί να δημιουργήσει και να συντηρήσει πολύ αποτελεσματικότερα την αίσθηση της κοινότητας μάθησης (λόγω της συνιστώσας της παραδοσιακής εκπαίδευσης). Ακόμη μπορεί να αποτελέσει ένα ιδανικό περιβάλλον εισαγωγής στις ρυθμίσεις και καλλιέργειας των δεξιοτήτων που απαιτεί η παρακολούθηση προγραμμάτων διά βίου μάθησης από απόσταση, όπως η εξοικείωση με την τεχνολογία και η δεξιότητα διαχείρισης χρόνου (λόγω της συνιστώσας της τηλεεκπαίδευσης). Με βάση τη μέχρι στιγμής εμπειρία, υποστηρίζεται δηλαδή ότι η υβριδική σχεδίαση μπορεί να αποτελέσει το κυρίαρχο παράδειγμα οργάνωσης της εκπαίδευσης στην Κοινωνία της Πληροφορίας καθώς αντιμετωπίζει με αυξημένη ευελιξία προβλήματα κινητικότητας εκπαιδευομένων και διαχείρισης πόρων από πλευράς εκπαιδευτή. Ακόμη προσφέρει ένα ιδανικό περιβάλλον για τη βαθμιαία εισαγωγή των εκπαιδευομένων στις ρυθμίσεις και τις δεξιότητες που απαιτούν οι δραστηριότητες τηλεεκπαίδευσης. Θεωρούμε ότι τα

χαρακτηριστικά αυτά καθιστούν, κατ' αρχάς, την υβριδική σχεδίαση ένα ενδιαφέρον και αποδοτικό μοντέλο οργάνωσης της εκπαίδευσης σε σχέση με τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά της διά βίου μάθησης.

Συμπεράσματα

Η τηλεεκπαίδευση αποτελεί το νέο θεσμό στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα που φιλοδοξεί να βελτιώσει τα ποιοτικά της δεδομένα. Στόχος θα πρέπει να είναι εκτός από τη δημιουργία ενός νέου εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, με υψηλά ποιοτικά κριτήρια, η βελτίωση και αναβάθμιση και του συμβατικού τύπου εκπαίδευσης. Τέλος, ίσως η μεγαλύτερη συμβολή της είναι το δικαίωμα που δίνει στους πολίτες για συνεχιζόμενη εκπαίδευση χωρίς φραγμούς και όρια και χωρίς να τους αποσπά από άλλες δραστηριότητες (επαγγελματικές, προσωπικές κ.ά.).

Αναμφισβήτητα, όπως διαπιστώνει και η Καπετανάκη (2005) στην εργασία της, η τηλεεκπαίδευση είναι μια υπηρεσία που επικεντρώνεται στον ίδιο τον άνθρωπο. Η ανάπτυξη συστημάτων σύγχρονης και ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης είναι πλέον εφικτή στη χώρα μας, καθώς η αλματώδης ανάπτυξη των δικτύων τα τελευταία χρόνια και η παροχή υψηλών ταχυτήτων πρόσβασης και προηγμένων υπηρεσιών τηλεματικής έχουν δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες. Είναι γεγονός ότι τα πλεονεκτήματα που προσφέρει είναι τεράστια τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Όλοι οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα στη μόρφωση. Διαφυλάσσοντας αυτό το δικαίωμα η τηλεεκπαίδευση δίνει τη δυνατότητα παροχής παιδείας σε άτομα που για διάφορους λόγους δεν μπορούν να παρακολουθήσουν μαθήματα με τον παραδοσιακό τρόπο. Ειδικά στην Ελλάδα δεν είναι λίγα τα παραδείγματα απομακρυσμένων περιοχών ή νησιών των οποίων οι κάτοικοι στερούνται ακόμα και τη βασική εκπαίδευση λόγω έλλειψης εκπαιδευτών. Η τηλεεκπαίδευση όχι μόνο δίνει τη δυνατότητα να ξεπεραστούν τέτοιου είδους προβλήματα, αλλά συνιστά και ένα διαφορετικό τρόπο διδασκαλίας, ο οποίος σε σύγκριση με τους παραδοσιακούς τρόπους μπορεί να ανοίξει νέους ορίζοντες στη διαδικασία της εκπαίδευσης με καινοτόμους μεθόδους διδασκαλίας,

Πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι η τηλεεκπαίδευση δεν έρχεται να αντικαταστήσει τον τωρινό τρόπο διδασκαλίας. Έρχεται να συμπληρώσει την παρούσα εκπαιδευτική διαδικασία, να βοηθήσει τον εκπαιδευτή να προσφέρει περισσότερη, πιο πλήρη και σφαιρική γνώση στους εκπαιδευόμενους. Αυτό δε θα πρέπει να φοβίζει τον εκπαιδευτή και να βλέπει την τεχνολογία σαν «εχθρό» που έρχεται να τον επιφορτίσει με επιπλέον ευθύνες, αλλά σαν εργαλείο

χρήσιμο και αποτελεσματικό για την καλύτερη διεξαγωγή του μαθήματος. Έτσι οι νέες τεχνολογίες θα ενισχύσουν την εκπαιδευτική διαδικασία και θα την κάνουν πιο ενδιαφέρουσα. Επιπλέον, εξαιτίας της ραγδαίας εξέλιξης της τεχνολογίας σε όλους τους τομείς, απαιτούνται άτομα άρτια καταρτισμένα και πλήρως ενημερωμένα σε ό,τι πιο σύγχρονο υπάρχει. Η σύγχρονη μορφή της εργασίας επιβάλλει από μόνη της τη διά βίου εκπαίδευση των εργαζομένων. Αυτή η διά βίου εκπαίδευση μπορεί να επιτευχθεί με τη βοήθεια της τηλεκπαίδευσης μαζί με όλες τις υπηρεσίες που τη συνοδεύουν. Αποτελεί απαίτηση της κοινωνίας η συνεχής ανάπτυξη και βελτίωση της τηλεκπαίδευσης.

Εκτός βέβαια από τα πλεονεκτήματα που προσφέρει έχει και μειονεκτήματα. Όπως αναφέρθηκε, το πιο σημαντικό από αυτά είναι η έλλειψη ανθρωπίνης επικοινωνίας και ζωντανής επαφής του εκπαιδευτή με τους εκπαιδευόμενους. Σύμφωνα με τον Καμπουράκη (2006), η λύση την οποία εφαρμόζουν ή και πειραματίζονται τα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και επιχειρήσεις είναι το λεγόμενο υβριδικό εκπαιδευτικό μοντέλο. Το μοντέλο αυτό προσπαθεί να συνδυάσει την παραδοσιακή, πρόσωπο με πρόσωπο, διδασκαλία με τη διδασκαλία που βασίζεται στην τηλεκπαίδευση. Με άλλα λόγια, οι εκπαιδευτές και οι εκπαιδευόμενοι έχουν το πλεονέκτημα της παρακολούθησης προγραμματισμένων μαθημάτων σε αίθουσες διδασκαλίας (π.χ. μια φορά την εβδομάδα στην αρχή ή / και στο τέλος μιας ενότητας), ενώ παράλληλα μπορούν να συνεχίσουν τη συνεργασία τους και τις δραστηριότητές τους χρησιμοποιώντας τις υπηρεσίες της τηλεκπαίδευσης.

Οι διεθνείς τάσεις και εξελίξεις καταδεικνύουν ότι η τεχνολογία έχει εισβάλει παντού και η εξοικείωση με αυτή είναι απαραίτητη για όλους και ειδικά για τους αυριανούς πολίτες και εργαζομένους. Μέσα από την τηλεκπαίδευση, η επαφή και η εξοικείωση με αυτή γίνεται με τρόπο φυσικό και ευχάριστο για όλους. Η Πολιτεία θα πρέπει να μεριμνήσει και να επιλύσει τα θεσμικά κενά που υπάρχουν αυτή τη στιγμή και που μπορούν να αποτελέσουν τροχοπέδη στην ανάπτυξη νέων εφαρμογών τηλεκπαίδευσης, καθώς επίσης και να βρεθεί οικονομική λύση για τη συντήρηση και υποστήριξη των υποδομών που δημιουργούνται. Γίνεται λοιπόν προφανές, όπως χαρακτηριστικά τονίζεται στην Καπετανάκη (2005), ότι ο ρόλος της Πολιτείας στα θέματα της τηλεκπαίδευσης είναι πολύ σημαντικός. Η ευθύνη που έχει απέναντι στον πολίτη για την καλύτερη εκπαίδευσή του και την καλύτερευση της ποιότητας ζωής του καθιστά αναγκαία την ανάπτυξη της τηλεκπαίδευσης στην Ελλάδα, η οποία πρέπει να γίνει με υπεύθυνα και σταθερά βήματα αλλά και γρήγορα, αφού οι εξελίξεις στο διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο είναι ραγδαίες.

Βιβλιογραφία

- Αράπη Π., Μουμουτζής Ν., Μαραγκουδάκης Ι., Χριστοδουλάκης Σ., (2005). «Το έργο KNOSOS: Ένα καταναμεμημένο περιβάλλον ηλεκτρονικής μάθησης που χρησιμοποιεί το πρότυπο SCORM για την υποστήριξη διαλειτουργικότητας ανάμεσα σε τοπικά κέντρα ηλεκτρονικής μάθησης», *Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο «Νέες Τεχνολογίες στη δια Βίου Μάθηση», Λαμία, 16-17 Απριλίου 2005.*
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://cosy.ted.unipi.gr/NTdiabiou2005/media/papers/P4.doc>)
- Βαλαούρας Π., (2002). «Τεχνικές Ηλεκτρονικής Μάθησης. Η εμπειρία του έργου Τηλεεκπαίδευσης των Ε.Μ.Π., Παν. Αθηνών, Οικονομικού Παν. Αθηνών», *Ε.Μ.Π., Νοέμβριος 2002*
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: www.teleteaching.gr/e-learning.doc)
- Βασιλάκης Κ.. «Υπηρεσίες Τηλεεκπαίδευσης στο ΤΕΙ Κρήτης», *ΤΕΙ Κρήτης, Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών, Ανοιξη 2006*
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://teledu.teicrete.gr/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=19&Itemid=34)
- Βασιλού-Παπαγεωργίου Β., (2001). «Η Διδασκαλία στην Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Η ανάδειξη νέων ρόλων και οι τρόποι διαχείρισής τους». Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Πάτρα.
- Collis B., (1996). «*Tele-learning in a digital world – The future of distance learning*», London: International Thompson Computer Press.
- Corrigan D., (1986). «*Inservice training and educational development: An International Survey*», 100-112, London: Croom Helm.
- Δημητριάδης Σ., & Λιώτσος Κ., (2005). «Η υβριδική οργάνωση της εκπαίδευσης ως διαδικασία προσαρμογής στις ανάγκες της δια βίου μάθησης», *Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο «Νέες Τεχνολογίες στη δια Βίου Μάθηση», Λαμία, 16-17 Απριλίου 2005.*
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://cosy.ted.unipi.gr/NTdiabiou2005/media/papers/P2.doc>)
- Ζαρβαλά Χ., (2005). «Εικονικά Περιβάλλοντα Μάθησης και Βιβλιοθήκες», *Εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος Ψηφιακές Βιβλιοθήκες, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Ιανουάριος 2005*
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: dlib.ionio.gr/theses/0405tab522k/Zarvala_VLE.ppt)
- Holmberg B, (1989). «*Theory and Practice of Distance Education*», London: Routledge
- Καλογιαννάκης Μ., & Βασιλάκης Κ., & Ψαρρός Μ., (2005). «Τεχνολογίες των Πληροφοριών και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) και παιδαγωγικό πλαίσιο στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (εξΑΕ)», *3^ο Διεθνές Συνέδριο Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση 'Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές', Πάτρα 11-13 Νοεμβρίου 2005*
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://www2.e-yliko.gr/epimorf/articles/kalogiannakis_et_al_7122005.pdf)
- Καμπουράκης Γ., & Λουκής Ε., (2005). «*Ηλεκτρονική Μάθηση*», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, 2006, ISBN: 960-209-880-5
- Καπετανάκη Κ., (2005). «Υποδομές Τηλεμάθησης», *Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής και Πολυμέσων, Τ.Ε.Ι. Κρήτης, Φεβρουάριος 2005.*
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://teledu.teicrete.gr/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=13&Itemid=34)
- Καρούλης Α., (2002). «*Ανοικτή και Από Απόσταση Εκπαίδευση – Η Θεωρία και η Εφαρμογή της*», Εκδόσεις Τζιόλα, Θεσσαλονίκη 2002
- Κελπανίδης Μ. & Βρυνιώτη Κ., (2004). «*Δια Βίου Μάθηση*», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004.
- Κόκκινος Δ., (2005). «Πολιτικές παροχής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από τις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες στον Ευρωπαϊκό χώρο», *Διπλωματική εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Ιούλιος 2005*
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: dlib.ionio.gr/mtheses/kokkinos_elearning.doc)
- Κόκκος, Α. (1999). «*Εκπαίδευση ενηλίκων, τ. Α', Το πεδίο, οι αρχές μάθησης, οι συντελεστές*», Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

- Κρητικού Γ., & Σταυρουλάκη Β., & Κατιδιώτης Α., (2006). «Η χρήση της ηλεκτρονικής πλατφόρμας τηλεκπαίδευσης e-class για την εκπαιδευτική διαδικασία στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς», *Διάλεξη, Ιούνιος 2006*
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: epikouros.unipi.gr/eclass/tmp/e-class_notes.pdf)
- Κυνηγός Χ., (2002). «Νέες πρακτικές με νέα εργαλεία στη τάξη: Κατάρτιση επιμορφωτών για τη δημιουργία κοινοτήτων αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών στο σχολείο» στο Κυνηγός Χ. (επιμ.), «*Νοητικά εργαλεία και πληροφοριακά μέσα*», 27-53, Αθήνα: Καστανιώτης
- Λιοναράκης, Α. (2001). «Για ποια εξ αποστάσεως εκπαίδευση μιλάμε;», *Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Πάτρα, 2001*
- Λιώτσος, Κ. (2007). «Υβριδική Οργάνωση της Εκπαίδευσης με χρήση Τεχνολογιών Διαδικτύου», *Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Πληροφορικής, Θεσσαλονίκη 2007*.
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://cds.lib.auth.gr/archive.shtml?base=Griza&id=gri-2007-566>)
- OCLC, E-learning Task Force (2003). Libraries and the Enhancement of e-learning
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www5.oclc.org/downloads/community/elearning.pdf>)
- Παγγέ, Τ., (2006). «Ηλεκτρονική μάθηση (e-learning) και Εκπαίδευση από Απόσταση Ενηλίκων», *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιούλιος 2006*.
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: www.edc.uoc.gr/Therino%202006/Keimena%20pdf/PAGE.pdf)
- Παναγιωτακόπουλος Χ. & Κόκκος Α. & Λιοναράκης Α. & Ματραλής Χ., (1999). «*Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*», Τόμος Γ', Πάτρα: Ε.Α.Π.
- Race, Ph. (1999). «*Το εγχειρίδιο της ανοικτής εκπαίδευσης*», μετάφραση Ελ. Ζέη. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ρωμαΐδου Κ., Χουλιαράς Φ., (2005). Μονογραφία Γ.6 «*Η Εκπαίδευση των Συντελεστών της Παραγωγής*», (Κεφ.5 – *Δια Βίου Εκπαίδευση*), Συνέδριο ΤΕΕ – Δημόσια Έργα, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.
- Σεμερτζάκη, Ε. (επιμ.), (2004). «*Κατευθυντήριες Οδηγίες για Βιβλιοθήκες, Αρχεία και Μουσεία*», Βέροια: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας.
- Σταχτέας Χ., (2005). «*Η Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών ως Μέρος της Δια Βίου Εκπαίδευσης που Εξυπηρετείται από την Τηλεκπαίδευση*», *Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο «Νέες Τεχνολογίες στη δια Βίου Μάθηση*», Λαμία, 16-17 Απριλίου 2005.
(Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://cosy.ted.unipi.gr/NTdiabiou2005/media/papers/P44.doc>)
- Τσαμασφύρος, Γ. (1998). «*Η Τηλεκπαίδευση στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο*», στο: Τσαμασφύρος, Γ. (επιμ.), «*Τηλεκπαίδευση: η σημερινή πραγματικότητα στην Ελλάδα*», Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας, Αθήνα.
- West R., (1996). «*Concepts of text in distance education*» in «*Distance education for language teachers*» 62-72, University of Manchester